

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

dat dit laatste wel gebeurd is door de generaties na Freud, en dat het daarbij niet nodig was het oedipuscomplex te offeren. Op deze problematiek gaat Westerink genoeg niet in. Met zijn erudiete en vaak inspirerende analyses en ideeën zet hij weinig ramen open in het freudiaanse huis. Is het toevallig dat hij eindigt met een hoofdstuk getiteld *Grote mannen* — met wie Mozes, Paulus en Goethe bedoeld zijn — waarin dit toekomstperspectief nauwelijks een kans krijgt? Die zeer strikte opvatting van zijn doelstelling verklaart wellicht waarom de schaamte als trouwe gezellin en preoedipaal gekleurde tegenhanger van de schuld in het gehele boek nauwelijks genoemd wordt. Iets dergelijks geldt voor het concept van ‘de ander’ met wie het ‘Ik’ zich identificeert. Dit proces dat door Freud beschouwd wordt als een ‘uitbouwen’ van het ‘Ik’, zal door zijn opvolgers steeds meer als constitutief gezien worden. Daarover wordt hier niet gesproken. De analyses van het latere werk van Freud zouden er waarschijnlijk mee gewonnen hebben indien Westerink wat meer over de horizon van de meester heen had durven kijken. Maar of deze indruk nu gerechtvaardigd is of niet, zoals het er ligt, is *Het schuldgevoel bij Freud* rijk en vernieuwend genoeg om warm aanbevolen te worden.

Over-afhankelijkheid

Bespreking van

ROBERT F. BORNSTEIN (2005). *The dependent patient — A practitioner's guide*. Washington DC: American Psychological Association. ISBN 1 59147 203 2, 243 pp., \$ 59,95

RONNY VANDERMEEREN

Problematische afhankelijkheid kan verschillende vormen aannemen. Het gaat wel telkens om het zoeken van bescherming en

hulp van anderen, maar volgens Bornstein is afhankelijk gedrag veel meer divers dan we neigen te veronderstellen. Het kan gaan om mensen die zelfs niet de kleinste beslis-sing kunnen nemen zonder overmatig advies en bevestiging van anderen. Maar heel wat mensen die niet in die zin opvallen, kunnen in therapie toch belangrijke aan afhankelijkheid gerelateerde thema's in-brengen. Afhankelijkheid is een belangrijk aspect van onze klinische praktijk maar is tegelijk ook alomtegenwoordig in de menselijke ervaring.

Bornstein baseert zijn werk op zowel klinische als eigen onderzoeksgegevens. Zijn boek beperkt zich niet tot de afhankelijke persoonlijkheidsstoornis strictu sensu maar richt zich op afhankelijke trekken in het algemeen. Het werk omvat een eerste deel rond conceptuele en empirische aspecten en een tweede deel rond klinische toepassingen. In zijn theoretische benadering kiest Bornstein voor wat hij een interactionistisch perspectief noemt, waaruit dan logischerwijs een geïntegreerd behandelmodel volgt dat elementen uit psychodynamische, gedrags-, cognitieve en experiëntiële therapie omvat. Bijzonder lezenswaardig zijn de paragrafen over afhankelijkheid als ontwikkelingsthema en over het onderscheid tussen gezonde en pathologische afhankelijkheid, waarbij Bornstein in dit laatste vier subtypes onderscheidt die elk een specifieke reactie aan de omgeving ontlokken. Begrijpen van de verschillende manifestaties van afhankelijkheid heeft implicaties voor diagnosestelling en behandeling. Afhankelijk gedrag is complex, gaat verder dan het traditionele passief zijn, en moet gedacht worden in termen van *trait-by-situation*-interacties. Dezelfde kernaspecten van afhankelijkheid die leiden tot onaanangepast gedrag in bepaalde situaties, leiden tot aangepast gedrag in andere situaties.

Effectief therapeutisch werk met afhankelijke patiënten houdt niet in dat we elke afhankelijkheid dienen weg te werken doch veeleer dat we ongezonde afhankelijkheids-

relaties vervangen door gezonde verbondenheid. Hiertoe dient behandeling op maat gesneden te worden van het specifieke afhankelijkheidstype en de behandel-fase.

Het erg didactisch opgezette boek sluit af met enkele opmerkingen rond andere kaders dan het individueel therapeutische. Maar zoals elk boek dat een bepaalde volledigheid nastreeft, boet ook dit werk enigszins in aan grondigheid. Het gemak waarmee Bornstein zich beweegt van theoretische visies over onderzoeksgegevens naar klinische aanbevelingen is echter zonder meer lovenswaardig te noemen.

De vijf discours van Žižek

Bespreking van

SLAVOJ ŽIŽEK & GLYN DALY (2005).
De politiek van het genot — Gesprekken met Žižek. Kapellen/Kampen: Klement/Pelckmans. ISBN 90 289 3645 9, 200 pp., € 22,95

MARC CALMEYN

Dialogeren met Žižek is een evenement. Zeker als de gesprekspartner, Glen Daly,¹ zelf zeer vertrouwd is met het werk van deze lacaniaans geïnspireerde cultuurfilosoof. Het is echter onbegonnen werk om de stortvloed aan stellingen, hypothesen en inval-len van de Sloveense rasverteller in een re-censie ›in te krimpen›. Welgeteld vijf gesprekken komen aan bod. Het eerste draagt de toepasselijke titel *Toetreding tot het terrein van de filosofie*. Hierin schetst Žižek hoe hij in Slovenië tot de filoso-fie en de psychoanalyse kwam. Dit ge-beurde via enkele ›omwegen›. Immers de passie voor film was zijn eerste keuze. Wie met het oeuvre van Žižek vertrouwd is, weet dat hij deze fascinatie in zijn filosofische en psychoanalytische opvattingen geïnte-greerd heeft. Maar ook andere omwegen

speelden een rol. In het staatsapparaat had hij al vroeg het ideologische systeem door en wist zich een weg te banen naar het werk van grotendeels dissidente filosofen als Heidegger en de van de universiteit buiten-gesloten (lacaniaanse) psychoanalyse. Zelfs letterlijk baande hij zich een weg door te kiezen voor een opleiding bij Jacques-Alain Miller in Parijs. ›Je moet risico durven ne-men en een positie innemen› (p. 56).

De waanzin van de rede: ontmoetingen met het reële vormt het leidmotief van het tweede gesprek. De rede verwijst hier naar de cognitieve gedragswetenschappen die Žižek op hun waarde weet te schatten. Niet-temin legt hij ook de vinger op de wonde. In het cognitivisme vormt het bewustzijn het centrale probleem want het computermode-l dat er gehanteerd wordt, stelt automa-tisch de vraag naar de zin van het bewust-zijn: ›Waarom kan ons lichaam niet gewoon functioneren als een blinde machine? Wat is sowieso de zin van het bewustzijn?› (p. 67).

Glyn Daly, de interviewer, verwoordt het raak: ›Het bewustzijn functioneert als een fundamentele ervaring van onmogelijk-heid› (p. 70), wat dan bij Žižek de reactie uit-lokt dat dit ook niet in evolutionaire termen uit te leggen is. De evolutionaire uitleg van de wetenschap (onze overlevingskansen vergroten, een beter leven hebben) is enkel een bijproduct (een *collateral damage* in Žižekiaanse taal) van de permanente drang van de mens om onmogelijke vragen te stel-len!

De stap naar het reële, deze topologie van het onmogelijke, is daarmee gezet. Is de ontmoeting met het reële mogelijk? Aan-vankelijk zag hij het reële als een onmoge-lijkheid in de zin dat het nooit kán gebeu-ren. Nu erkent hij als fundamenteeler dat: ›[...] het probleem met het reële is dat het gebeurt en precies dát is het trauma› (p. 83). *Subjecten van de moderniteit: virtualiteit en fragiliteit van het reële* zijn de thema's van het derde gesprek. Via reflecties over moderne ontwikkelingen — voortplan-tingstechnieken, genetische interventies,